

วรรณกรรมพื้นบ้านไทย: คติธรรมจากเพลงพื้นบ้านจังหวัดพะเยา

Thai Folk Literature: Moral of the Phayao Folk Songs

พิงพร ศรีแก้ว*¹, กรนิษฐ์ ชายป่า², ประพินท์ สังขา³,
ศิวพร จतिकุล⁴, พระปลัดพงศ์ศิริ พุทธิวิโส⁵
Pingporn Srikaew¹, Koranit Chaipa², Praphin Sangkha³
Siwaporn Jatikun⁴, Prapalad Phongsiri Buddhivams⁵

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus
Corresponding Author, E-mail: pingporn.sri@mcu.ac.th*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อรวบรวมเพลงพื้นบ้านของจังหวัดพะเยา 2) เพื่อรวบรวมคติธรรมจากเพลงพื้นบ้านของจังหวัดพะเยา 3) เพื่อวิเคราะห์คติธรรมจากเพลงพื้นบ้านของจังหวัดพะเยา 4) เพื่อพัฒนาองค์ความรู้คติธรรม เผยแพร่ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ศิลปินซอล้านนาจังหวัดพะเยา 11 คน และศิลปินคาวจ้อยจังหวัดพะเยา 2 คน เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้างและแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม จากนั้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) ข้อมูลศิลปินพื้นบ้านจังหวัดพะเยาประกอบด้วยศิลปินซอล้านนา 11 คน และศิลปินคาวจ้อย 2 คน โดยแบ่งเป็นเพลงซอล้านนา 15 สำนวน จ้อยทั่วไป 3 สำนวน คาวจ้อย 6 สำนวน เพลงกล่อมเด็ก 10 สำนวน 2) คติธรรมที่ได้รับ ได้แก่ (1) คติธรรมเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ 6 คติธรรม (2) คติธรรมเกี่ยวกับการแก้ปัญหา 1 คติธรรม (3) คติธรรมเกี่ยวกับการศรัทธาในความดี 4 คติธรรม (4) คติธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิตที่ดี 3 คติธรรม (5) คติธรรมกลุ่มสั่งการแห่งตน 6 คติธรรม (6) คติธรรมเกี่ยวกับจารีตประเพณี 2 คติธรรม 3) การวิเคราะห์คติธรรมพบคุณค่าที่ได้รับในด้านภาษา ด้านสังคม ด้านประวัติศาสตร์ ด้านธรรมชาติวิทยา และด้านประเพณีวัฒนธรรม 4) การพัฒนาองค์ความรู้ที่ได้จากคติธรรมพบว่า เป็นคติธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตทั้งต่อตนเองและสังคม เพราะเป็นคติธรรมที่สั่ง

สมและปฏิบัติในแนวเดียวกัน กระทั่งเป็นวิถีชีวิตและแรงผลักดันให้เกิดบรรทัดฐานทางสังคม องค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัยครั้งนี้ คือ 1) การเป็นฐานข้อมูลเพลงพื้นบ้านในจังหวัดพะเยาเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานต่อโดยเยาวชน 2) เป็นคติธรรมในการดำเนินชีวิต รวมถึงบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมและศูนย์กลางแห่งความสามัคคีของคนในสังคม

คำสำคัญ: วรรณกรรมพื้นบ้านไทย; เพลงพื้นบ้าน; คติธรรม

Abstract

The research article has objectives in the followings: 1) to collect folk songs in Phayao Province; 2) to collect morale from folk songs in Phayao Province; 3) to analyze morale from folk songs in Phayao Province; and 4) to develop the body of knowledge of morale and propagate it to be beneficial in the way of life in society and in learning activities. The key informants consist of 11 Lanna Saw artists and 2 Khow Joy artists in Phayao Province. The research tools are unstructured interview form, and participant and non-participant observations. The data analysis is based on content analysis.

The results reveal that: 1) the data of folk artists in Phayao Province consist of 11 Lanna Saw artists and 2 Khow Joy artists. The folk songs are as follows: 15 Lanna Saw rhythms, 3 general Joy rhythms, 6 Khow Joy rhythms, and 10 lullaby rhythms. 2) The morale received from these songs is as follows: (1) 6 aspects of morale related to roles, (2) 1 related to problem-solution approach, (3) 4 related to belief in goodness, (4) 3 related to practical way of life, (5) 6 related to the self-truth, and (6) 2 related to custom, tradition, and culture. 3) An analysis of values received from these songs is as follows: language, social, historical, naturalistic, and traditional. 4) The development of knowledge from the folk song morale reveals that it is beneficial to practice in a life for oneself and society due to these aspects of morale are inherited and practiced by society in the same way until these become a lifestyle and motivation towards norm in society. The body of knowledge indicates

that 1) databases of Phayao folk songs in order to be conserved and inherited by youngsters and 2) values of practicing in a life, including a source of culture and center of unity in society.

Keywords: Thai Folklore Literature; Folk Song; Morale

บทนำ

เพลงพื้นบ้านกับวิถีชีวิตของชาวภาคเหนือหรือชาวล้านนามีความผูกพันกันเรื่อยมา ตั้งแต่ในวัยเด็ก วัยหนุ่มสาวจนถึงวัยชรา เพลงพื้นบ้านภาคเหนือเป็นบทร้องแบบมุขปาฐะ คิดคำร้องขึ้นด้วยปฏิภาณไหวพริบและจดจำสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ถือเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่สื่อถึงคตินิยม จารีตประเพณีและชีวิตความเป็นอยู่ที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เพลงพื้นบ้านภาคเหนือมี 3 ประเภท (จตุพร ศิริสัมพันธ์, 2552) คือ 1. ซอ เป็นเพลงพื้นบ้านภาคเหนือที่ชายหญิงขับร้องโต้ตอบกัน ผู้ร้องเพลงซอหรือขับซอเรียกว่า ช่างซอ มีดนตรีประกอบ ได้แก่ ปี่ ซอและสะล้อ มีเนื้อร้องเข้ากับลักษณะงานบุญนั้น ๆ ส่วนทำนองที่ใช้ขับซอมีหลายทำนองตามความนิยมในท้องถิ่น เช่น ทำนองขึ้นเชียงใหม่ จะปุ่ ซอล่องน่าน ละม้ายเชียงแสน ซอพม่า ทำนองเงี้ยว 2. จ้อย เป็นเพลงพื้นบ้านที่เกิดจากประเพณีการพบปะ พุดคุย เกี้ยวพาราสีในตอนกลางคืนระหว่างที่หนุ่มเดินทางไปเยี่ยมสาวที่ตนหมายปองไว้เรียกว่า แอ้วสาว ทำนองการเอื้อนเสียงของจ้อยเสมือนเป็นการส่งสัญญาณให้สาวจำเสียงได้ เป็นการร้องด้วยการจำบทร้องและทำนองสืบทอดกันมา ไม่ต้องฝึกหัด อาจมีดนตรีประกอบหรือไม่มีก็ได้ 3. เพลงสำหรับเด็ก ได้แก่ เพลงกล่อมเด็ก ผู้ใหญ่ใช้ร้องกล่อมให้เด็กนอน มักเรียกว่า เพลงอ้อ ซา ซา (ออกเสียงว่า อ้อ จา จา) ตามเสียงเอื้อนตอนขึ้นต้นของเพลง

สำหรับซอ จ้อยและเพลงกล่อมเด็กในจังหวัดพะเยาถือเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นภูมิปัญญาทางด้านภาษาของชาวพะเยา นอกจากจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของชาวพะเยา เนื่องจากเพลงพื้นบ้านเหล่านี้เป็นวรรณกรรมที่ร้องขึ้นสดในเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งบอกเรื่องราวตามเนื้อหาที่ได้เขียนขึ้น จึงเป็นการบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตและสะท้อนให้เห็นการดำรงชีวิตในด้านต่าง ๆ ของชาวพะเยา ด้วยจุดเด่นของบทซอ บทจ้อยและเพลงกล่อมเด็กที่เน้นการสอดแทรกเนื้อหาสาระ หลักคตินิยม การรักษาวินัยวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนการรณรงค์เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยและอุดมการณ์ในความรักชาติ

อย่างไรก็ตาม สภาพสังคมในปัจจุบันมีปัญหาด้านการดำรงชีวิตของสมาชิกในสังคม เมื่อสืบสาวสาเหตุจะพบปัญหาอันเกิดจากความคิด ความเชื่อ ปรัชญา ซึ่งในอดีตมักไม่พบปัญหาเหล่านี้ ดังนั้น การศึกษาแนวคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านไทยเป็นการวิเคราะห์หลักคตินิยมที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาของเพลง รวมถึงรูปแบบการถ่ายทอดโดยวิธีร้องเล่น อันเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจสมาชิกในสังคมและประยุกต์ใช้หลักคตินิยมให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตผ่านเพลงพื้นบ้านต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อรวบรวมเพลงพื้นบ้านของจังหวัดพะเยา
2. เพื่อรวบรวมคตินิยมจากเพลงพื้นบ้านของจังหวัดพะเยา
3. เพื่อวิเคราะห์คตินิยมจากเพลงพื้นบ้านของจังหวัดพะเยา
4. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้คตินิยมและเผยแพร่ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคม และเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องของสาขาวิชาการสอนภาษาไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาโดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research; PAR) ที่เน้นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมจากคนในท้องถิ่น วิธีจัดเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์ (Interview) การสอบถามแบบเจาะจงและไม่เจาะจง เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเพลงซอ จ้อย เพลงกล่อมเด็ก

2. พื้นที่ดำเนินการวิจัยและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 พื้นที่ดำเนินการวิจัย ได้แก่ อำเภอเมืองพะเยา อำเภอเชียงคำ อำเภอปง อำเภอเชียงม่วนและอำเภอแม่ใจ

2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ขับร้องเพลงซอ จ้อยและเพลงกล่อมเด็กในจังหวัดพะเยา เขตอำเภอเมืองพะเยา อำเภอเชียงคำ อำเภอปง อำเภอเชียงม่วนและอำเภอแม่ใจ ซึ่งมีผลงานที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและสามารถสืบค้นได้จากเอกสาร ประกอบด้วย 1) อาจารย์อุบล กุลศรี อำเภอเมืองพะเยา 2) นางหวัน ยินดี อำเภอดอกคำใต้ 3) นางพงษ์ศักดิ์ ดวงทิพย์ อำเภอเชียงคำ 4) นางจิตาภา พรหมมณี (แม่ครูแสงเดือน) อำเภอเชียงคำ 5) นายสุข ใจฉลาด อำเภอปง 6) นายไทย ทิพย์เนตร

อำเภอปง 7) นางแสงแก้ว ทิพย์เนตร อำเภอปง 8) นายพิริฐฐญาณกานต์ ดวงแก้ว (หนานนึ่ง) อำเภอเชียงม่วน 9) นางคำน้อย วิชา อำเภอแม่ใจ 10) นายเสงี่ยม วิชา อำเภอแม่ใจ 11) นายวิศิษฐ์ไชยวงศ์ (ศักดิ์สิทธิ์ แม่ใจ) อำเภอแม่ใจ 12) อาจารย์อ้วน ชันทะวงศ์ อำเภอเมืองพะเยา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

3.2 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ กล้องถ่ายรูป บัตรบันทึกข้อมูล เทปบันทึกเสียง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.2 การติดต่อประสานงานผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามและดำเนินงานจัดเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน (เพลงซอจ้อย เพลงกล่อมเด็ก) ในจังหวัดพะเยาโดยการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

4.3 การถ่ายถอดเสียงจากเทปบันทึกเสียงเป็นภาษาไทยกลางจากภาษาถิ่นเพื่อความเข้าใจของผู้อ่าน และเรียบเรียงข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์

4.4 การดำเนินการวิเคราะห์คติธรรมจากเนื้อหาเพลงซอ จ้อย เพลงกล่อมเด็กที่ได้จากการสัมภาษณ์

4.5 การถอดองค์ความรู้คติธรรมที่ได้จากเพลงพื้นบ้าน เพลงซอ จ้อย เพลงกล่อมเด็กจังหวัดพะเยา เพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอนต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ มาจัดหมวดหมู่ แยกประเด็นพิจารณาความสอดคล้องกับทฤษฎีคติธรรมที่ศึกษาในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อหาข้อสรุปคติธรรมจากเพลงพื้นบ้านในจังหวัดพะเยาและรายงานผลการศึกษาในรูปแบบการบรรยาย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การรวบรวมเพลงพื้นบ้านในจังหวัดพะเยาพบว่า

1. ประเภทเพลงขอ เป็นเพลงขอล้านนาที่ศิลปินขอได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและได้นำมาเสนอในครั้งนี้มี 15 จำนวน ดังนี้

(1) ขอตำนานพระธาตุจอมทอง (ทำนองขอพม่า) ผลงานของอาจารย์อุบล กุลศรี ศิลปินขออำเภอเมืองพะเยา

(2) ขอสามกษัตริย์ (ทำนองขอพม่า) ผลงานของอาจารย์อุบล กุลศรี ศิลปินขออำเภอเมืองพะเยา

(3) ขอศีล 5 (ทำนองขออื้อ) ผลงานของนางหวัน ยินดี คณะสวรรค์ล้านนา และศูนย์การเรียนรู้แม่หวัน ศิลปินขอของอำเภอดอกคำใต้

(4) ขอตามรอยพ่อ (ทำนองขอพม่า) ผลงานของนางหวัน ยินดี คณะสวรรค์ล้านนา และศูนย์การเรียนรู้แม่หวัน ศิลปินขอของอำเภอดอกคำใต้

(5) ขอคนสมัยใหม่ (ทำนองตาดน่าน) ผลงานของนายพงษ์ศักดิ์ ดวงแก้ว คณะพงษ์ศักดิ์ ดวงแก้ว ศิลปินขออำเภอเชียงคำ

(6) ขอศีล 5 (ทำนองล่องน่าน) ผลงานของนายพงษ์ศักดิ์ ดวงแก้ว คณะพงษ์ศักดิ์ ดวงแก้ว ศิลปินขออำเภอเชียงคำ

(7) ขอพระคุณแม่ (ทำนองตาดน่าน) ผลงานของนางจิตาภา พรหมณี (แม่ครูแสงเดือน) คณะพงษ์ศักดิ์ ดวงแก้ว และศูนย์การเรียนรู้บ้านป่าใหม่ ศิลปินขออำเภอเชียงคำ

(8) ขอของตาน (ทำนองตาดน่าน) ผลงานของนายสุข ใจฉลาด คณะสุขใจสามัคคี และศูนย์เรียนรู้ชายสุข ใจฉลาด ศิลปินขออำเภอปง

(9) ของานปอยหลวง (ทำนองตาดน่าน) ผลงานของนางแสงแก้ว ทิพย์เนตร (แม่ครูแสงแก้ว) คณะแสงไทย แสงแก้ว สายทิพย์ และศูนย์การเรียนรู้ขอล้านนายนายไทย ศิลปินขออำเภอปง

(10) ขอโควิด 19 (ทำนองล่องน่าน) ผลงานของนางแสงแก้ว ทิพย์เนตร (แม่ครูแสงแก้ว) คณะแสงไทย แสงแก้ว สายทิพย์ และศูนย์การเรียนรู้ขอล้านนายนายไทย ศิลปินขออำเภอปง

(11) ขอเมืองพะเยา (ทำนองล่องน่าน) ผลงานของนางแสงแก้ว ทิพย์เนตร (แม่ครูแสงแก้ว) คณะแสงไทย แสงแก้ว สายทิพย์ และศูนย์การเรียนรู้ขอล้านนายนายไทย ศิลปินขออำเภอปง

(12) ขอสอนใจ (ทำนองล่องน่าน) ผลงานของนายพิรุณชฎากานต์ ดอนแก้ว (หนานปี่) คณะดอนแก้วสามัคคี ศิลปินขออำเภอเชียงม่วน

(13) ซอของดีแม่ใจ (ทำนองตั้งเจียงใหม่/พม่า) ผลงานของนายเสงี่ยม วิชา
คณะค่าน้อยศิลปิน ศิลปินซออำเภอแม่ใจ

(14) ซอหนองเล็งทราย (ทำนองล่องน่าน) ผลงานของนายวิศิษฐ์ ไชยวงศ์
(ศักดิ์สิทธิ์แม่ใจ) ศิลปินซออำเภอแม่ใจ

(15) ซอเทิดพระเกียรติพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ 10 (ทำนองจ้อยจียง
แสน) ผลงานของนายวิศิษฐ์ ไชยวงศ์ (ศักดิ์สิทธิ์แม่ใจ) ศิลปินซออำเภอแม่ใจ

2. ประเภทเพลงจ้อยและคำจ้อย ประเภทเพลงจ้อยมี 3 ส่วนวน คือ (1) จ้อย
เกี่ยวสาว (2) จ้อยถึงสาวคนรัก (3) จ้อยความในใจ ส่วนประเภทของคำจ้อยมีหลาย
ประเภท อาจารย์อ้วน ชันทะวงศ์ ศิลปินจังหวัดพะเยา ได้ประพันธ์คำจ้อยไว้มากมาย
ในงานวิจัยนี้ขอกล่าวถึงผลงานของอาจารย์อ้วน ชันทะวงศ์ 5 ส่วนวน ดังนี้ (1)
คำจ้อยจังหวัดพะเยา (2) คำจ้อยเข้าวัดกันเตอะ (3) คำจ้อยตุงล้านนา (4) คำจ้อย
ดำหัวคนเก่า (5) คำจ้อยมหาจำดี และผลงานของนายหมั่น พิเคราะห์ 1 ส่วนวน คือ
คำจ้อยยามภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ

3. ประเภทเพลงกล่อมเด็กพบว่า เพลงกล่อมเด็กที่ใช้ร้องในจังหวัดพะเยา เป็น
เพลงกล่อมเด็กที่ใช้ร้องในภาคเหนือ ทั้งจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน แพร่ น่าน
ลำปางและพะเยา ในการนำเสนอครั้งนี้มี 10 ส่วนวน คือ (1) อี้ อี้ จา จา 6 ส่วนวน (2)
หลับสองตำ (3) ลีกร้องก่อ (4) กอยฟังเตอะ (5) ลูกเขยนอนดีดี

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การรวบรวมคติธรรมจากเพลงพื้นบ้านในจังหวัดพะเยามี
6 ประเภท ดังนี้

1) คติธรรมเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1.1 ฐานะและบทบาทหน้าที่เมื่อเป็นผู้ปกครองที่ต้องทำนุบำรุงให้ผู้
ปกครองมีความสุข พบได้ในขอสามกษัตริย์ ซอตามรอยพ่อ ซอโควิด 19 ซอหนอง
เล็งทราย ซอเทิดพระเกียรติพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ 10

1.2 ฐานะและบทบาทหน้าที่เมื่อเป็นผู้ได้ปกครองที่ต้องรู้จักบทบาท
หน้าที่ของตน ปฏิบัติตนเพื่อความเจริญของสังคมหรือต่อผู้ปกครอง พบได้ในขอสาม
รอยพ่อ ซอโควิด 19 ซอเมืองพะเยา

1.3 ฐานะและบทบาทหน้าที่เมื่อเป็นสามีภรรยา มีความรักและ
ซื่อสัตย์ต่อกันและกัน พบได้ในซอศีล 5

1.4 ฐานะและบทบาทหน้าที่เมื่อเป็นพ่อแม่ซึ่งมีความรักและห่วงใย
ตลอดจนเลี้ยงดูลูกให้ดี พบได้ในซอพระคุณแม่ เพลงกล่อมเด็กอ้อ อ้อ จา จา (ส่วนวนที่
1, 2, 3, 4, 5, 6) เพลงกล่อมเด็กหลับสองตำ เพลงกล่อมเด็กลูกเขยนอนดีดี

1.5 ฐานะและบทบาทหน้าที่เมื่อเป็นลูกที่ต้องรู้จักเชื่อฟังพ่อแม่ พบได้ในขอพระคุณแม่ คำว้ายคำหัวคนเถ่า เพลงกล่อมเด็กอ้อ อ้อ จา จา (สำนวนที่ 2)

1.6 ฐานะและบทบาทหน้าที่เมื่อเป็นศิษย์ที่ต้องรู้จักเคารพและกตัญญูกตเวทีต่อครูอาจารย์ ซึ่งต้องไหว้ครูก่อนจะร้องเพลงขอ พบได้ในขอของตาน ของานปอยหลวง ขอเมืองพะเยา

2) คติธรรมเกี่ยวกับการแก้ปัญหา เป็นการใช้สัพปุริสธรรมแก้ปัญหา พบได้ในขอสมัยใหม่ ขอโควิด 19 ขอสอนใจ ขอของดีแม่ใจ ขอหนองเล็งทราย จ้อยเกี่ยวสาว คำว้ายภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เพลงกล่อมเด็กก๊องก้อง

3) คติธรรมเกี่ยวกับการศรัทธาต่อความดี จำแนกเป็น 4 ลักษณะ คือ 3.1 การหมั่นทำความดี จากขอตำนานพระธาตุจอมทอง 3.2 ความเชื่อในคำสอนของพระพุทธเจ้า ในเรื่องการเป็นพุทธบริษัทที่ดี ต้องรักษา ศีลบริจาคทาน และเชื่อในกฎแห่งกรรมทำดีได้ผลดี ทำชั่วได้ผลชั่ว จากขอของตาน ของานปอยหลวง คำว้ายเข้าวัดกันเตอะ คำว้ายมหาจำตี 3.3 การอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นพยาน ทำให้ผู้ฟังเชื่อและศรัทธา จากจ้อยเกี่ยวสาว 3.4 ความเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ และเชื่อในเรื่องอาณิสย์ของการทำบุญ จากคำว้ายตุงล้านนา คำว้ายคำหัวคนเถ่า คำว้ายภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ

4) คติธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิตที่ดี จำแนกเป็น 3 ลักษณะ คือ 4.1 การปฏิบัติตนตามมรรคมีองค์ 8 โดยเฉพาะการมีสัมมาอาชีวะ จากขอตามรอยพ่อ ขอสอนใจ 4.2 การปฏิบัติตนตามธรรมในการครองตนที่เรียกว่า สังคหวัตถุ 4 ในเรื่องการให้ทาน จากขอของตาน ขอโควิด 19 คำว้ายคำหัวคนเถ่า (ต้นฉบับเป็นเถ่า) 4.3 การปฏิบัติตนตามธรรมในการครองงาน คือ อิทธิบาท 4 โดยเฉพาะความวิริยะหรือความพากเพียรที่ทำให้สำเร็จ จากจ้อยเกี่ยวสาว

5) คติธรรมกลุ่มสัจการแห่งตน จำแนกเป็น 6 ลักษณะ คือ 5.1 การเป็นคนดีมีเมตตา มีความซื่อสัตย์ จากขอศีล 5 5.2 การมรยัสส จากขอสมัยใหม่ 5.3 การเสียสละ จากของานปอยหลวง 5.4 ความสามัคคี จากของานปอยหลวง 5.5 การคบคน จากขอสอนใจ 5.6 การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงและการวางแผนในการจัดสรรผลผลิตที่ได้มา จากเพลงกล่อมเด็กอ้อ อ้อ จา จา (สำนวนที่ 4)

6) คติธรรมเกี่ยวกับจารีตประเพณีวัฒนธรรม จำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ 6.1 การทำบุญด้วยการให้ทานในทางพระพุทธศาสนา จากของานปอยหลวง 6.2 การสร้งน้ำพระพุทธรูปในงานประเพณีและการแต่งตัวตามจารีตประเพณี จากขอของดีแม่ใจ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การวิเคราะห์คติธรรมจากเพลงพื้นบ้านในจังหวัดพะเยา พบคุณค่าที่ได้รับจากเพลงพื้นบ้านจังหวัดพะเยา 5 ด้าน ดังนี้

1) คุณค่าด้านภาษา พบในเพลงพื้นบ้านทั้งซอ จ้อยและเพลงกล่อมเด็กเกือบทุกสำนวน ประกอบด้วยลักษณะ 5 ประการ ดังนี้ 1.1 การใช้ภาษาล้านนาที่ไพเราะ สละสลวย ก่อให้เกิดภาพพจน์ 1.2 การใช้สำนวนภาษาในการเปรียบเทียบ 1.3 การใช้ภาษาที่เป็นราชาศัพท์ได้อย่างถูกต้อง จากขอเทิดพระเกียรติ พิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ 10 1.4 การใช้สำนวน คำคม จากจ้อยถึงสาวคนรัก 1.5 การใช้ภาษาล้านนาโบราณที่สามารถศึกษาได้ จากคำวจ้อยจังหวัดพะเยา คำวจ้อยมหาจ่าติ คำวจ้อยตุงล้านนา

2) คุณค่าด้านสังคม ประกอบด้วยลักษณะ 18 ประการ ดังนี้ 2.1 การสะท้อนสังคมสมัยใหม่ จากขอสมัยใหม่ คำวจ้อยภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ 2.2 การสะท้อนสังคมชาวพุทธที่ปฏิบัติตามศีล 5 จากขอศีล 5 2.3 การสะท้อนสังคมชาวล้านนาที่มีจิตใจเอื้อเฟื้อ มีเมตตาต่อคนยากจนและสรรพสัตว์ จากขอของตาน 2.4 การสะท้อนสังคมชาวล้านนาที่ยึดถือประเพณีปอยหลวงเป็นงานยิ่งใหญ่ ซึ่งต้องทำบุญด้วยความเต็มใจและชาวบ้านที่เป็นเจ้าภาพต้องต้อนรับแขกต่างบ้านที่มาร่วมทำบุญอย่างเต็มที่ จากชองานปอยหลวง 2.5 การสะท้อนสังคมในยุคการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่ทำให้เห็นความมีน้ำใจของชาวไทย จากขอโควิด 19 2.6 การสะท้อนสังคมของชาวพะเยา ในการทำมาหากินที่ต้องอาศัยกวันพะเยาและอาศัยน้ำจากหนอง คลอง บึง จากขอเมืองพะเยา ขอหนองเล็งทราย 2.7 การสะท้อนสังคมในยุคพัฒนา ต้องมีหลักการและมีสติ จากขอของดีแม่ใจ 2.8 การสะท้อนสังคมของชาวล้านนาที่มีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จากขอของดีแม่ใจ 2.9 การสะท้อนสังคมของชาวไทยที่เทิดทูนพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นผู้นำความผาสุกมาให้แก่พสกนิกร จากขอเทิดพระเกียรติพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ 10 2.10 การสะท้อนสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นวิถีการดำเนินชีวิต บ่งบอกถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ประเพณีปฏิบัติ ตามความนิยมของสังคม เช่น ในสมัยก่อน ผู้ชายต้องบอกรักและแสดงความรู้สึกที่อยากได้หญิงสาวที่ตนเกี่ยวมาเป็นคู่ชีวิต หากผู้หญิงตกลงรับคำก็จะสู่ขอและแต่งงานในภายหลัง จากจ้อยเกี่ยวสาว 2.11 การสะท้อนสังคมด้านคำสอนสอนอบรมที่สอดแทรกคติ คำนิยม จากจ้อยความในใจ 2.12 การสะท้อนให้เห็นความกล้าหาญและบารมีของพระมหากษัตริย์ จากคำวจ้อยจังหวัดพะเยา 2.13 การสะท้อนสังคมให้เห็นวิถีชีวิตของชาวล้านนาที่ใช้ตุงเป็นสัญลักษณ์ของการทำบุญหรือพิธีต่าง ๆ จากคำวจ้อยตุงล้านนา 2.14 การสะท้อนความเชื่อของชาวล้านนาในเรื่องสังขารและนำไปใช้เพื่อเป็นเครื่อง

เตือนสติ จากคำจ้อยตุงล้านนา 2.15 การสะท้อนวิถีชีวิตชาวล้านนาที่ผูกพันกับ ผู้สูงอายุ การระลึกถึงบุญคุณหรือแสดงความกตัญญูทเวที โดยมีประเพณีการรดน้ำดำ หัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ที่เป็นสัญลักษณ์ในการแสดงความกตัญญูทเวที จาก คำจ้อยดำหัวคนเฒ่า (ต้นฉบับเป็นเฒ่า) 2.16 การสะท้อนวิถีชีวิตชาวล้านนาที่ทำงาน นอกบ้านเพื่อหาเลี้ยงชีวิตและครอบครัว จากเพลงกล่อมเด็ก อ้อ จา จา (สำนวนที่ 2, 4, 6) 2.17 การสะท้อนสังคมด้านเกษตรของชาวล้านนา ซึ่งมีธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ด้วยพืชผักผลไม้ที่สามารถเก็บมาเป็นอาหารได้ จากเพลงกล่อมเด็ก อ้อ อ้อ จา จา (สำนวนที่ 4) และ 2.18 การสะท้อนสังคมชาวล้านนาที่ยึดหลักคำสอนพระพุทธเจ้าเป็น แนวทางในการปฏิบัติตนให้เป็นคนดี จากเพลงกล่อมเด็กกอยฟังก่อนเดื่อะ

3) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยลักษณะ 2 ประการ ดังนี้ 3.1 การทราบประวัติศาสตร์ของสถานที่ จากชื่อด้านานพระธาตุจอมทอง ซอสามกษัตริย์ 3.2 การทราบพระราชกรณียกิจของพระเจ้าแผ่นดินและพระราชประเพณีต่าง ๆ จาก ซอตามรอยพ่อ ซอพระคุณแม่ ซอเทิดพระเกียรติพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ 10

4) คุณค่าด้านธรรมชาติวิทยา ประกอบด้วยลักษณะ คือ การให้เด็กได้รู้จัก ธรรมชาติและสัตว์ใกล้ตัว เป็นการสอนให้เด็กรักธรรมชาติตั้งแต่ยังเล็ก จากเพลงกล่อม เด็ก อ้อ อ้อ จา จา (สำนวนที่ 3, 5) เพลงกล่อมเด็กลือกก้องก้อ

5) คุณค่าด้านประเพณีวัฒนธรรม ประกอบด้วยลักษณะ 2 ประการ ดังนี้ 5.1 การทราบประเพณีวัฒนธรรมของชาวพะเยา จากชื่อด้านานพระธาตุจอมทอง 5.2 การทราบประเพณีการตาน จากซอของตาน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 การพัฒนาองค์ความรู้คติธรรมและเผยแพร่ให้เป็น ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในสังคมและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน ภาษาไทยพบว่า ได้นำไปพัฒนาเป็นเอกสารความรู้เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านในจังหวัด พะเยา เพื่อการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมในรายวิชาคติชนวิทยา วรรณกรรมท้องถิ่น วรรณกรรมเปรียบเทียบในสาขาวิชาการสอนภาษาไทยและรายวิชาพระพุทธศาสนากับ ภูมิปัญญาไทย คณะพุทธศาสตร์ และเผยแพร่ในเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ตลอดจนในวารสารวิชาการและการประชุมสัมมนา วิชาการระดับชาติและนานาชาติ

อภิปรายผล

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การรวบรวมเพลงพื้นบ้านในจังหวัดพะเยา จะเห็นว่า เพลงพื้นบ้านในจังหวัดพะเยาที่พบส่วนใหญ่เป็นของศิลปินชออำเภองงและเป็นทำนอง

ล่องน่าน ทั้งนี้ เป็นเพราะอำเภอปงในอดีตอยู่ในเขตปกครองของจังหวัดน่าน ประชาชนอำเภอปงจะมีญาติพี่น้องอยู่จังหวัดน่านเป็นจำนวนมาก และที่สำคัญศิลปินซอของอำเภอปงมีโอกาสได้เรียนรู้เพลงซอจากพ่อครูแม่ครูจากจังหวัดน่าน จึงได้สืบทอดเพลงซอล้านนาและใช้อาชีพช่างซอในการประกอบอาชีพ ส่วนด้านทำนองที่ใช้ในการประพันธ์ทซอ ทำนองที่พบมากที่สุด คือ ทำนองล่องน่าน ทั้งนี้ เป็นเพราะศิลปินซอพะเยาส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดจากพ่อครูแม่ครูจังหวัดน่าน เช่น พ่อครูคำผาย (สภาวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา, 2548) นอกจากนี้ ศิลปินซอของจังหวัดพะเยายังมีความสามารถเป็นที่ยอมรับของสมาคมซอศิลปินล้านนา โดยได้รับเลือกเป็นประธานสมาคมศิลปินซอล้านนา คือ นายไทย ทิพย์เนตร (สมาคมศิลปินซอล้านนา, ม.ป.ป.) ส่วนศิลปินคาวจ้อยในจังหวัดพะเยาที่ได้รับการยกย่องจากสมาคมห้องสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ให้เป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่นของวรรณกรรมล้านนา คือ อาจารย์ อ้วน ชันทะวงศ์ ซึ่งเป็น 1 ในจำนวนครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านคาวจ้อย (วรรณกรรมขับขานล้านนา, ม.ป.ป.) นับเป็นปราชญ์ของพะเยาคนหนึ่งที่มีพรสวรรค์คาวจ้อยในโอกาสต่าง ๆ และอุทิศเวลาสอนคาวจ้อยให้แก่โรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิตยและตามที่มีหน่วยงานเชิญให้เป็นวิทยากร

จากวัตถุประสงค์ข้อ 2 การรวบรวมคติธรรมจากเพลงพื้นบ้านในจังหวัดพะเยา ทั้ง 6 ประเภท สามารถวิเคราะห์ได้ 2 ประเด็น ดังนี้

1) คติธรรมที่พบในเพลงพื้นบ้านของจังหวัดพะเยา ทั้งซอ จ้อยและเพลงกล่อมเด็ก ส่วนใหญ่เป็นคติธรรมเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในฐานะที่เป็นพ่อแม่ อันเป็นเรื่องของความรัก ความหวังโยที่มีต่อลูก ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยเรื่องวรรณกรรมพื้นบ้านของไทย: คติธรรมที่ได้จากเพลงพื้นบ้านของจังหวัดสิงห์บุรีของสมทรง จันทรสุเทพ และคณะ (2525) โดยสาเหตุที่มีคติธรรมด้านนี้มากอาจมาจาก 2 ประเด็น คือ

1.1 เนื่องจากเพลงซอ จ้อยและเพลงกล่อมเด็ก เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้สึกจากผู้ใหญ่หรือพ่อแม่สู่ผู้น้อยหรือผู้เป็นลูก โดยเฉพาะเพลงกล่อมเด็ก ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นลักษณะของสังคมชาวพะเยาที่มีสัมพันธภาพด้านครอบครัว คือความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูกอย่างแน่นแฟ้น

1.2 เมื่อพิจารณาในแง่หลักการเกี่ยวกับการถ่ายทอดคุณธรรม ถือเป็นสิ่งที่ได้ปลูกฝังความรัก ความผูกพัน ความกตัญญูกตเวทิตะหว่างพ่อแม่ที่มีต่อลูก เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้เติบโตเป็นพลเมืองที่ดี

2) เมื่อพิจารณาคติธรรมที่พบจากเพลงพื้นบ้านของจังหวัดพะเยา ทั้งซอ จ้อยและเพลงกล่อมเด็กพบ คติธรรมที่พบเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในด้านกลุ่มสังการ

แห่งตนมากที่สุด รองลงมาเป็นคติธรรมเกี่ยวกับการศรัทธาในความคิด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมทรง จันทร์สุเทพ และคณะ (2525) เรื่อง *วรรณกรรมพื้นบ้านของไทย: คติธรรมที่ได้จากเพลงพื้นบ้านของจังหวัดสิงห์บุรี* ที่ระบุว่า วรรณกรรมพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมแฝงด้วยคุณค่าและคติธรรม อาศัยหลักแนวความคิด แรงบันดาลใจและความซาบซึ้งในพุทธธรรมในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะพุทธธรรมในระดับการครองชีวิตของฆราวาส เช่น ความซื่อสัตย์ การเคารพสิทธิของผู้อื่น ความเสียสละ ความอ่อนน้อม อ่อนหวาน ความขยัน การประหยัด ชาวไทยมีความเชื่อ ความศรัทธาในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและจารีตประเพณีที่มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสอดแทรกไว้เสมอ เพื่อเป็นคติเตือนใจให้ชาวไทยได้ยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

ในด้านคติธรรมเกี่ยวกับการศรัทธาในความคิดที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านของจังหวัดพะเยา สะท้อนให้เห็นว่า ชาวพะเยามีความศรัทธาและเชื่อในคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องความเชื่อของคนพะเยา จากนิทานพื้นบ้านและตำนานพื้นบ้านจังหวัดพะเยาของพระปลัดพงศ์ศิริ พุทธิวิโส และคณะ (2562) ที่พบว่า ความเชื่อของชาวพะเยามักเกี่ยวข้องกับตำนานพระบรมสารีริกธาตุ และพระธาตุ ความเชื่อเกี่ยวกับความศรัทธา ความเคารพต่อกษัตริย์วีรบุรุษ ความเชื่อเกี่ยวกับคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้คนทำความดี ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ที่แฝงคติเตือนใจ ความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่โพสพ และความเชื่อเกี่ยวกับหลักในการใช้ชีวิตในการครองคู่

จากวัตถุประสงค์ข้อ 3 การวิเคราะห์คติธรรมจากเพลงพื้นบ้านในจังหวัดพะเยาพบคุณค่าที่ได้รับจากเพลงพื้นบ้านจังหวัดพะเยามี 5 ด้าน จะเห็นว่า คุณค่าด้านภาษาการใช้ภาษาล้านนาที่ไพเราะ สละสลวย ก่อให้เกิดภาพพจน์ การใช้สำนวนภาษาในการเปรียบเทียบ การใช้ภาษาที่เป็นราชาศัพท์ได้อย่างถูกต้อง การใช้สำนวน คำคม การใช้ภาษาล้านนาโบราณที่สามารถศึกษาได้ และคุณค่าด้านสังคมที่สะท้อนการดำรงชีวิต บ่งบอกถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติตามสมัยนิยม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของดารากร บุญสม (2559) ในเรื่องเพลงพื้นบ้านจังหวัดอ่างทองโดยพ่อเพลงมังกร บุญเสริม โดยเฉพาะประเด็นเรื่องศิลปะการใช้ภาษาและเนื้อหาที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดอ่างทองของพ่อเพลงมังกร บุญเสริม ที่มีความสัมพันธ์ต่อชุมชน อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของเสนาหา บุญยรัช (2545) ในประเด็นที่ว่า ภาพสะท้อนสังคมของจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมมีวัฒนธรรมประเพณีที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา รวมถึงงานของประคอง นิมมานเหมินท์ (2526) ที่ศึกษามหาชาติล้านนา: การศึกษาในฐานะวรรณคดี

ท้องถิ่น ในประเด็นสะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวล้านนาที่ใช้ภาษาง่ายตรงและใช้การเปรียบเทียบเร้าอารมณ์ความรู้สึก ดังนั้น ประเด็นการใช้ภาษาในงานวิจัยหรืองานเขียนที่กล่าวมานี้ จึงมีลักษณะสอดคล้องกับเพลงพื้นบ้านจังหวัดพะเยา ในแง่ของคุณค่าทั้งด้านภาษา สังคมและประเพณีวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของชุมชนนั้นเป็นอย่างดี

จากวัตถุประสงค์ข้อ 4 การพัฒนาองค์ความรู้คติธรรมและเผยแพร่ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในสังคมและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย จะเห็นว่า คติธรรมในเรื่องวรรณกรรมพื้นบ้านไทยสามารถนำไปเผยแพร่ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระปลัดพงศ์ศิริ พุทธิวิโส และคณะ (2562) ที่เห็นว่า คติธรรมเหล่านี้เป็นความเชื่อของคนพะเยา ซึ่งเป็นนิทานพื้นบ้านและตำนานพื้นบ้านจังหวัดพะเยาที่ได้สั่งสมและปฏิบัติไปในแนวเดียวกัน จนกลายเป็นวิถีชีวิตในสังคมและเป็นแรงผลักดันและบรรทัดฐานทางสังคมต่อไป ดังนั้น การนำองค์ความรู้เกี่ยวกับคติธรรมที่ได้จากการวิเคราะห์ที่ใช้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะคติธรรมเป็นสิ่งที่มีความค่า เป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมและเป็นแกนกลางของความสามัคคีของคนในสังคม นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าในรายวิชาคติชนวิทยา ซึ่งเป็นรายวิชาสำคัญดังที่ศิริพร ฐิตะฐาน ณ ถกลาง (2537: 32-33) ที่กล่าวไว้ว่า คติชนก่อให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่น ทำให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น และยังสอดคล้องกับงานของภริมา วิริยาสถิตยกุล และพระมหาจิริฉันท จิริเมธี (2558) ที่กล่าวไว้ในคติชนวิทยา: ความเชื่อกับสังคมไทยว่า คติชนเป็นมรดกหรือสมบัติของชาติ ด้วยวัฒนธรรมท้องถิ่นย่อมมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีการปลูกฝังให้ชนในกลุ่มได้เห็นความสำคัญและให้เกิดความภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนได้ยึดถือปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบไป

องค์ความรู้จากการวิจัย

1. ด้านข้อมูลเพลงพื้นบ้านในจังหวัดพะเยา ข้อคิดจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ต้องการให้อนุรักษ์และสืบสานต่อโดยเยาวชน ศิลปินของจังหวัดพะเยาจึงได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชาวล้านนาเพื่อถ่ายทอดเพลงขอแก่เยาวชนและผู้สนใจ ซึ่งในจังหวัดพะเยามีศูนย์การเรียนรู้หลายแห่ง เช่น ศูนย์การเรียนรู้แม่หัวน ยินดี (อำเภอดอกคำใต้) ศูนย์การเรียนรู้บ้านปัวใหม่ (อำเภอเชียงคำ) ศูนย์การเรียนรู้นายสุข ใจฉลาด (อำเภอปง) ศูนย์การเรียนรู้ชาวล้านนายนายไทย (อำเภอปง) และศูนย์การเรียนรู้ครุคำน้อย (อำเภอแม่ใจ) และความภาคภูมิใจของวิทยากร ส่วนใหญ่ภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่ง

ของสังคมที่ถ่ายทอดเพลงซอล้านนาให้เยาวชนและผู้สนใจ ซึ่งผลที่ได้รับ คือ รางวัลแห่งความภูมิใจ โดยเยาวชนที่ได้รับการถ่ายทอดได้เข้าประกวดแข่งขันจนได้รับรางวัลทั้งในระดับจังหวัดและระดับภูมิภาค อีกประการหนึ่ง คือ การเผยแพร่เพลงซอล้านนาให้เป็นที่รู้จักทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ โดยได้รับการชมเชยจากหน่วยงานและได้รับการคัดเลือกเป็นนายกสมาคมซอล้านนา คือ นายไทย ทิพย์เนตร ส่วนด้านคำวิจัยมีศิลปินคำวิจัยพะเยาได้รับยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านคำของชมรมวรรณกรรมล้านนา โดยสมาคมห้องสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเป็นปราชญ์ของพะเยา คือ อาจารย์อ้วน ชันทะวงศ์ ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของชาวพะเยา

2. ด้านคติธรรมจากเพลงพื้นบ้านในจังหวัดพะเยา จากการวิเคราะห์คติธรรมจากเพลงพื้นบ้านจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นคติธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งต่อตนเองและสังคม เพราะเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่สังคมได้สั่งสมและปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน จนกลายเป็นวิถีชีวิตและบรรทัดฐานทางสังคมต่อไป ดังนั้นการนำองค์ความรู้เกี่ยวกับคติธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านไปประยุกต์ใช้จึงเป็นสิ่งสำคัญ ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

(1) คติธรรมเป็นสิ่งที่มีความค่า เพราะเป็นหลักพุทธธรรมสำหรับการครองเรือนของฆราวาส เช่น ความซื่อสัตย์ การเคารพสิทธิผู้อื่น ความเสียสละ ความอ่อนน้อมอ่อนหวาน ความขยัน คติธรรมเหล่านี้เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดแทรกไว้ในเพลงพื้นบ้านเพื่อเตือนใจให้ศิลปินและผู้ฟังเพลงได้ยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

(2) คติธรรมเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรม เพราะคติธรรมถือเป็นวัฒนธรรมประการหนึ่ง โดยเฉพาะในด้านโครงสร้างของสังคมที่ประกอบด้วยระเบียบแบบแผนและสภาพที่ทุกคนต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับระเบียบแบบแผนในสังคมของตน

(3) คติธรรมเป็นแกนกลางแห่งความสามัคคีของคนในสังคม เพราะคติธรรมเป็นวิถีชีวิตในฐานะคำสอนทางศาสนาและในฐานะวัฒนธรรมที่หล่อหลอมสังคมหนึ่งไว้ให้มีการปฏิบัติในรูปแบบเดียวกัน รวมถึงการแสดงกิจกรรมที่มีจุดหมายอันเดียวกัน ในแง่นี้คติธรรมจึงเป็นบ่อเกิดของความเป็นเอกภาพที่เป็นพลังเชื่อมโยงให้สังคมปรองดองต่อกัน

สรุป

จากการศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านไทย โดยเฉพาะเพลงพื้นบ้านจังหวัดพะเยา ทำให้ทราบข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เป็นบทเพลงและข้อมูลที่แฝงไว้ในเชิงคติธรรมมากมาย

ดังนี้ ประการที่ 1 เพลงพื้นบ้านของจังหวัดพะเยามีหลายประเภท โดยประเภทของซอ มีทั้งหมด 15 สำนวน เช่น ซอตำนานพระธาตุจอมทอง ซอสามกษัตริย์ ซอศีล 5 ประเภทของจ้อยมี 3 สำนวน เช่น จ้อยเกี่ยวสาว ประเภทของคำวจ้อยมีหลายสำนวน เช่น คำวจ้อยเข้าวัดกันเตอะ คำวจ้อยตุงล้านนา คำวจ้อยดำหัวคนเฒ่า และประเภท เพลงกล่อมเด็กมี 10 สำนวน เช่น หลับสองตำ กอยฟังเตอะ ลูกเหยนอนดีดี ประการที่ 2 คติธรรมที่พบในเพลงพื้นบ้านจังหวัดพะเยามี 6 ประเภท เช่น คติธรรมเกี่ยวกับ บทบาทหน้าที่ คติธรรมเกี่ยวกับการแก้ปัญหา คติธรรมเกี่ยวกับการศรัทธาต่อความดี ประการที่ 3 การวิเคราะห์คติธรรมจากเพลงพื้นบ้านจังหวัดพะเยาพบคุณค่าที่ได้รับ จากเพลงพื้นบ้านจังหวัดพะเยา 5 ด้าน เช่น คุณค่าด้านภาษา คุณค่าด้านสังคม คุณค่า ด้านประวัติศาสตร์ และประการที่ 4 การพัฒนาองค์ความรู้คติธรรมและเผยแพร่ให้เป็น ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในสังคมและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน ภาษาไทยพบว่า ได้นำไปพัฒนาเป็นเอกสารความรู้เพื่อการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมใน รายวิชาคติชนวิทยา วรรณกรรมท้องถิ่น วรรณกรรมเปรียบเทียบในสาขาวิชาการสอน ภาษาไทยและรายวิชาพระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทย เป็นต้น สำหรับข้อเสนอแนะ ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ 1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำไปสู่การปฏิบัติ เช่น การส่งเสริมสนับสนุนให้ศิลปินมีโอกาสถ่ายทอดคติธรรมเหล่านี้ ผ่านการสื่อสารให้กับคนในสังคมตามโอกาสต่าง ๆ 2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาวรรณกรรมท้องถิ่นและรายวิชาคติชนอย่างเหมาะสม เพื่อเป็นการเผยแพร่ อนุรักษ์ สืบสานวรรณกรรมพื้นบ้านให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง และคงอยู่ในสังคมปัจจุบัน อันเป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- คำน้อย วิชา. (2565). ศิลปินของจังหวัดพะเยา. *สัมพันธ์*. 1 มีนาคม.
- จตุพร ศิริสัมพันธ์. (2552). *เพลงพื้นบ้าน*. ใน *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 34*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน.
- จิตาภา พรหมมณี. (2565). ศิลปินของจังหวัดพะเยา. *สัมพันธ์*. 26 กุมภาพันธ์.
- ดารากร บุญสม. (2559). *การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านจังหวัดอ่างทอง: กรณีศึกษา ผลงานเพลงของพ่อเพลงมังกร บุญเสริม*. การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ไทย ทิพย์เนตร. (2565). ศิลปินของจังหวัดพะเยา. *สัมพันธ์*. 27 กุมภาพันธ์.

- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2526). *มหาชาติลานนา: การศึกษาในฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- พงษ์ศักดิ์ ดวงทิพย์. (2565). ศิลปินชอจังหวัดพะเยา. *สัมพันธ์*. 26 กุมภาพันธ์.
- พระปลัดพงศ์ศิริ พุทธิวิโส และคณะ. (2562). *ความเชื่อของคนพะเยาจากนิทานพื้นบ้านและตำนานพื้นบ้านจังหวัดพะเยา*. พะเยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา.
- พิรุณชญาภานต์ ดอนแก้ว. (2565). ศิลปินชอจังหวัดพะเยา. *สัมพันธ์*. 27 กุมภาพันธ์.
- ภริมา วิธาสถิตย์กุล และพระมหาจิรฉันท จิรเมธี. (2558). คติชนวิทยา: ความเชื่อกับสังคมไทย. *วารสาร มจร. มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*. 1 (1), 31-44.
- วรรณกรรมชบขานล้านนา. (ม.ป.ป.). *นายอ้วน ชันทะวงศ์*. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2564. จาก <http://lannainfo.library.cmu.ac.th/lannapoetry/people/auan-khanthawong>
- ศิริภาพร ฐิตะฐาน ณ ถกลาง. (2537). *ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น: การศึกษาในฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- สภาวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา. (2548). *โครงการเก็บข้อมูลด้านศิลปการแสดงจังหวัดพะเยา (ชอ)*. พะเยา: นครนิเวศการพิมพ์.
- สมทรง จันทร์สุเทพ และคณะ. (2525). *วรรณกรรมพื้นบ้านไทย: คติธรรมที่ได้จากเพลงพื้นบ้านจังหวัดสิงห์บุรี*. รายงานการวิจัย. งานวิจัย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- สมาคมศิลปินชอล้านนา. (ม.ป.ป.). *คณะกรรมการสมาคมศิลปินชบขานชอล้านนา*. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2565, จาก <http://sorlanna.com/>
- สุขใจฉลาด. (2565). ศิลปินชอจังหวัดพะเยา. *สัมพันธ์*. 27 กุมภาพันธ์.
- เสงี่ยม วิษา. (2565). ศิลปินชอจังหวัดพะเยา. *สัมพันธ์*. 1 มีนาคม.
- เสน่หา บุญยรักษ์. (2545). *การศึกษาภาพสะท้อนจังหวัดพิษณุโลกและคุณค่าเชิงวรรณศิลป์จากเพลงพื้นบ้าน*. รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.
- หวัน ยินดี. (2565). ศิลปินชอจังหวัดพะเยา. *สัมพันธ์*. 26 กุมภาพันธ์.
- อุบล กุลศรี. (2565). ศิลปินชอจังหวัดพะเยา. *สัมพันธ์*. 25 กุมภาพันธ์.